

DE TECHNISCHE BRIEF

Een onderzoek naar de efficiëntie en actualiteit van de technische brief

Floris Vermist
maart 2017

DE TECHNISCHE BRIEF

‘In hoeverre kan de technische brief als efficiënt en hedendaags communicatiemiddel gebruikt blijven worden?’

Floris Vermist

Opleiding Techniek en Theater, groep V

Academie voor Theater en Dans

Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten

Bachelorscriptie

Interne begeleiding: Anke Nust

Externe begeleiding: Jochum Vrijland

Inhoudsopgave

Inleiding	5
De geschiedenis	8
Geschiedenis van de Nederlandse reiscultuur	8
Ontstaan van de technische brief	13
Communicatiemiddelen	14
De technische brief in Nederland	14
De technische brief in het buitenland	15
De technische brief in de muziek industrie	16
Productie Risico Inventarisatie en Evaluatie	17
Theatertechnisch handboek online	19
Gebruik technische brief - uitwerkingen onderzoek	21
Interviews	21
Communicatie	23
Planning	29
Gebruik	31
PRI&E	35
Modernisatie	38
Conclusie	42
Conclusie	42
Aanbeveling	45
Bronnenlijst	48
Gepubliceerde bronnen	48
Ongepubliceerde bronnen	49

Inhoudsopgave (vervolg)

Bijlagen (in apart document)	51
Bijlage 1	1ste technische brief Floris Vermist
Bijlage 2	Technische brief van beroepskunstenaar.nl
Bijlage 3	Universele PRI&E Stadsschouwburg Utrecht
Bijlage 4	Vragenlijst aan theaters, gezelschappen en zzp'ers
Bijlage 5	CAO Nederlandse Podia 2016-2017
Bijlage 6	CAO Theater en Dans 2014-2016
Bijlage 7	VGW-plan Stadsschouwburg Utrecht
Bijlage 8	Opzet standaard technische brief
Bijlage 9	Gebruikers podiumkunst.info
Nawoord	52
Dankbetuiging	52

Inleiding

In de Nederlandse theaterwereld bestaat een bijzondere situatie: In tegenstelling tot andere Europese landen worden in Nederland over het algemeen theatervoorstellingen op locaties door het hele land gespeeld, in plaats van op één centrale standplaats. Voorstellingen staan dan ook meestal niet langer dan één dag in hetzelfde theater.

Gezelschappen hebben hierdoor elke voorstellingsdag met een ander theater te maken, terwijl theaters elke dag een ander gezelschap over de vloer krijgen. Deze continue mobiliteit vereist dat gezelschappen en theaters voorafgaand aan de voorstellingsdag duidelijke afspraken met elkaar moeten maken over de technische, productionele en zakelijke werkzaamheden van een voorstelling.

Als afstudeerrichting heb ik gekozen voor *technisch producent* en *1ste inspiciënt-schap*. Met deze specialisatie ligt mijn focus op de technische voorbereiding en de communicatie tijdens het tournee van theatervoorstellingen. Tijdens mijn derde studiejaar heb ik bij *Stichting Orkater* mijn onderzoeksstage gevolgd. Hier heb ik meegewerkt aan de grote zaal productie *Een Pure Formaliteit* en de kleine zaal productie *Goldmund*.

Met deze voorstellingen heb ik veel in Nederlandse theaters en op locatie gewerkt en in de praktijk ervaren dat goede voorbereidingen en duidelijke communicatie met theaters van essentieel belang zijn om de werkdag soepel te laten verlopen. Heldere werkafspraken en de juiste voorbereidingen besparen op locatie veel tijd. Iedereen weet vooraf waar men aan toe is, waardoor rust ontstaat op de werkvloer.

Eén van de middelen om vooraf duidelijkheid te creëren is de *technische brief*. Dit informele document tussen gezelschap en theater heeft naar mijn idee de functie: *Voraf door het gezelschap duidelijkheid scheppen aan het theater of de locatie in de minimale verwachting van de technische en productionele aspecten van de voorstelling*. Mijn eerste uitgewerkte technische brief is als bijlage 1 toegevoegd, in bijlage 2 is een voorbeeld te zien, opgesteld door beroepskunstenaar.nl.

Bij het uitwerken van de technische brief voor *Een Pure Formaliteit* is het mij opgevallen dat het regelmatig onduidelijk is wie de contactpersoon is bij de verschillende theaters voor de voorbereidingen van een voorstelling. Hierdoor is het onduidelijk naar welke persoon de technische brief verzonden moet worden. De contactinformatie en de technische gegevens van de theaters blijken bovendien niet op één plek terug te vinden op de websites van de theaters. Tevens was het opvallend dat het onduidelijk was welke informatie theaters vooraf van het gezelschap willen ontvangen.

Door deze bevindingen ben ik tot het volgende onderwerp gekomen:
De technische brief - Een onderzoek naar de efficiëntie en actualiteit van de technische brief.

Ik heb de volgende onderzoeksvraag geformuleerd:

‘In hoeverre kan de technische brief als efficiënt en hedendaags communicatiemiddel gebruikt blijven worden?’

De deelvragen van mijn onderzoeksvraag zijn:

- *Waarom moet een overzichtelijke technische brief voldoen?*
- *Is het mogelijk een standaard document voor de technische brief te creëren?*
- *Wat is de effectiefste manier om de technische brief te distribueren?*

De technische brief wordt niet alleen in theaters gebruikt. Het document is ook van belang voor operahuizen, evenementen en in popzalen. Om een duidelijk kader te stellen, betreft mijn scriptie het onderzoek naar het gebruik van de technische brief voor grote en kleine Nederlandse theatervoorstellingen.

Daarnaast zal ik een uitstap maken naar het gebruik de technische brief in het buitenland en het gebruik in de muziekindustrie. Het doel hiervan is om te onderzoeken welke overeenkomsten deze werelden met elkaar hebben.

Om antwoord te kunnen geven op mijn onderzoeksvraag heb ik een praktijkonderzoek uitgevoerd. Ik heb contact gezocht met technisch producenten of 1ste inspiciënten van vijf grote- en kleine theatergezelschappen. Het betreft *De Warme Winkel*, *Nederlands Dans Theater* (NDT), het *Noord Nederlands Toneel* (NNT), *Stichting Orkater* en *Toneelgroep Amsterdam*.

Daarnaast heb ik met acht hoofden techniek of toneelmeesters van de volgende theaters gesproken: *Schouwburg Amstelveen*, *Stadsschouwburg Amsterdam*, *Corrosia Theater* in Almere, *Kunstlinie Almere Flevoland* (KAF), voorheen *Schouwburg Almere*, de *Koninklijke Schouwburg* in Den Haag, de *Rotterdamse Schouwburg*, *Stadsschouwburg Utrecht* en het *Zaantheater*. Tevens heb ik gesproken met productiehuisen *Frascati* in Amsterdam en de *Toneelschuur* in Haarlem.

Deze gezelschappen en theaters liggen verspreid in Nederland, hebben een wisselende grootte en richten zich met name op theatervoorstellingen. In gesprek met hen wil ik onderzoeken waaraan de beroepspraktijk behoefte heeft en wat een realistisch plan is voor verdere ontwikkeling van de technische brief.

Om overzicht in mijn onderzoek te krijgen, heb ik deze scriptie in vier hoofdstukken verdeeld.

Allereerst komt relevante theatergeschiedenis aan bod om het ontstaan van de technische brief te kunnen verklaren.

Om een breder beeld van de communicatie te krijgen, worden vervolgens de verschillende communicatiemiddelen binnen de theatersector toegelicht.

Daarop aansluitend volgen de uitwerkingen van mijn onderzoek naar aanleiding van de gesprekken met de eerder genoemde gezelschappen en theaters.

Tenslotte zal ik, gebaseerd op de bevindingen uit het onderzoek, mijn conclusie schrijven aangevuld met een aanbeveling voor de theatersector.

Geschiedenis van de Nederlandse reiscultuur

Om te onderzoeken waarom we een technische brief zijn gaan gebruiken, moet eerst onderzocht worden hoe de Nederlandse reiscultuur is ontstaan. Hiervoor gaan we terug naar het eind van de negentiende eeuw.

In 1882 werd door het Nederlands Toneelverbond (NTV) een eigen orgaan opgericht, *Het Nederlandsch Toneelverbond - kritiek en kroniek*. Hiermee werd de totstandkoming van een theatergezelschap, een toneelschool en het eerste vlakblad *Het Nederlands Tooneel* een feit.¹ Deze oprichting werd gezien als de eerste stap naar *het toneelbestel*².

Tot diep in de negentiende eeuw kwam het publiek meestal in aanraking met theater door rondreizende kermessen. Er werden voor één tot twee weken tenten opgebouwd waarin gespeeld werd. Om een zo breed mogelijk publiek te bereiken was het repertoire zeer gevarieerd. Er werden zowel kluchten, blijspelen, Franse tragedies, als melodrama's en zelfs moderne realistische stukken opgevoerd. Vanaf het midden van de negentiende eeuw speelden vaste zalen een steeds belangrijkere rol. Daarvoor speelden voorstellingen in variërende beschikbare ruimtes in de stad. Aan het eind van de negentiende eeuw startten veel steden met de bouw van een eigen schouwburg en concertzaal. Deze situatie bleef bestaan tot 1940, waarbij theaters en gezelschappen grotendeels of zelfs volledig afhankelijk waren van de kaartverkoop (recette).³

¹ nederlandstoneelverbond.nl (2016)

² Toneelbestel: term uit de jaren '50 voor de organisaties van het toneelleven in Nederland. Verwijst naar het systeem van publieke voorzieningen waarin de overheid een grote rol speelt.

³ Maanen, Hans van (1997), pg. 43

In 1919 was al door de Tweede Kamer een subsidieplan opgesteld. Dit werd echter door de confessionelen tegengehouden, aangezien zij de kunsten als een bedreiging voor hun ideologieën beschouwden.⁴

Tijdens de eerste helft van de 20ste eeuw was weer minder geld voor theater beschikbaar, waardoor de pachers geen financiële risico's durfden te nemen. Theatergezelschappen werden gedwongen een zeer gevarieerd repertoire te bieden, om verschillende publiekssegmenten te bedienen en zo voldoende inkomsten te genereren voor instandhouding van het gezelschap.⁵

Tot de Tweede Wereldoorlog bleef het productie- en distributie systeem van toneelgezelschappen commercieel van aard. Er waren drie verschillende werkwijzen mogelijk. Allereerst kon het gezelschap voor een volledig seizoen een theater pachten. Daarnaast bestond de keuze een theater een aantal avonden in de week te pachten, waardoor gezelschappen een minder groot financieel risico namen. Tenslotte konden gezelschappen ook voor één of twee losse dagen een contract met een theater afsluiten.⁶

Het gebeurde regelmatig dat een gezelschap een aantal dagen een theater huurde om hun volledige repertoire achter elkaar op te voeren. Dit concept wordt tegenwoordig regelmatig toegepast als seizoensafsluiting.

De ervaringen zijn in 1943 beschreven in '*Ontwerp voor een regeling van het toneel na de oorlog*', beter bekend als *Het grijze boekje*. 'Een rapport over de toestand en het plan voor de hervorming van het toneel in Nederland'.⁷

In *Het grijze boekje* werden verschillende artikelen naast elkaar gezet. Hieruit bleek dat de schrijvers onafhankelijk van elkaar tot dezelfde conclusie kwamen. Zij verwierpen allen het subsidiestelsel. De nieuwe organisatie die hieruit ontstond werd het *toneelorgaan* genoemd, een semi-overheid, waarin vrijheid van de kunstenaar centraal stond. Het *toneelorgaan* vormde een buffer tegen staatsinmenging en was opgezet als coördinerende instantie die van de overheid het subsidiegeld ontving om deze vervolgens onafhankelijk te verdelen.⁸

⁴ Erenstein, Rob (1998)

⁵ Maanen, Hans van (1997)

⁶ Maanen, Hans van (1997)

⁷ Defresne, Guus e.a. (1943)

⁸ Defresne, Guus e.a. (1943), pg 89

Afspraken die in *Het grijze boekje* vermeld stonden omtrent de speelbeurten, die na de Tweede Wereldoorlog werden ingevoerd:

Naast de voorstellingen op vaste avonden in de eigen standplaats en - eveneens op vaste avonden - in de standplaatsen van de andere gezelschappen van het orgaan, kreeg ieder gezelschap gespreid over het land een aantal speeluren toegewezen. Daarbij werd ernaar gestreefd niet alle uithoeken van het land aan te doen maar, ter bescherming van de spelers en van het voorstellingsniveau, met een vast aantal grotere provinciale schouwburggen samen te werken, een soort 'geconcentreerde spreiding'. [...] Bovendien zou door de hoogte van de uitkoopsommen of door het groot aantal voorstellingen verhinderd moeten worden dat door de afnemers 'winst kan worden gemaakt'.⁹

In het kader van de opvoeding ontstond na de Tweede Wereldoorlog de reisverplichting. Het doel was alle bevolkingslagen weer in aanraking te laten komen met kunst van goed niveau. De gezelschappen moesten hiervoor gaan reizen, aangezien niet in alle steden gezelschappen en theaters gelokaliseerd waren.¹⁰

Een verandering in *Het grijze boekje*, die zeer belangrijk werd voor de reisverplichting, was het feit dat het beroepstoneel door het rijk en de gemeenten gesubsidieerd ging worden. Dit gebeurde in de steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Haarlem en Utrecht.

In 1965 werd in *De toekomst van het Nederlandse Toneel* door de Nederlandse Vereniging van Toneelkunstenaars grote bezorgdheid uitgesproken over de opzet van het toneelbestel. Het verplichte rondreizen zorgde er namelijk voor dat gezelschappen structureel teveel werkuren maakten en veel tijd en energie aan de opbouw werd besteed in plaats van aan het toneelspel. Door het reizen te beperken zouden gezelschappen ook minder last van concurrentie krijgen.¹¹

Sinds *Aktie Tomaat*¹² in 1969 is veel meer ruimte ontstaan voor nieuwe gezelschappen. Naast grote gezelschappen met repertoire voorstellingen, ontstond ook ruimte voor kleine groepen met jonge acteurs en experimentele voorstellingen. Hieruit ontstond tevens de groei van theaters voor kleinere voorstellingen, zoals de *Toneelschuur* in Haarlem.¹³

⁹ Maanen, Hans van (1997), pg. 66

¹⁰ Maanen, Hans van (1997), pg 137

¹¹ Wennink, Niki. (2015), pg 23

¹² *Aktie Tomaat (1969): een actie, waarbij toneelschoolleerlingen uit onvrede over het theaterbestel tomaten gooiden naar acteurs, tijdens het spelen van een toneelstuk. Deze onvrede kwam tot stand door de overheid bemoeienis, waarbij het subsidiesysteem zorgde voor te elitair theater. Aktie Tomaat wordt gezien als het keerpunt in de Nederlandse theatergeschiedenis na de Tweede Wereldoorlog. - Wikipedia*

¹³ Wikipedia en theaterencyclopedie > Aktie Tomaat (2016)

De culturele basisinfrastructuur is met de jaren breder getrokken. Tegenwoordig wordt ook subsidie verstrekt aan filmfestivals, orkesten en musea. In 2017 maken acht gezelschappen gebruik van de basisinfrastructuur voor cultuur. Deze zijn gevestigd in de steden: Amsterdam, Arnhem, Den Haag, Groningen, Leeuwarden, Maastricht, Rotterdam en Utrecht.¹⁴ De hoeveelheid gebruikers van deze de structurele subsidiëring varieert door de jaren heen enorm. In 1945 werden vijf gezelschappen (in bovenstaande alinea genoemd) voorzien van subsidie, in 1960 zeven, 1970 elf en in 1980 dertig.¹⁵

Reizen met voorstellingen door het land kost veel geld. Het decor en de techniek moeten elke dag gebouwd en opgeruimd worden. Gezelschappen kunnen bij verschillende bronnen inkomsten genereren. Twee grote organisaties hierin zijn het Rijk door middel van de basisinfrastructuur voor cultuur (BIS) en het Fonds Podiumkunsten (FPK).¹⁶ In beide organisaties is met een voorstelling door het land reizen een van de criteria. Om in aanmerking te komen voor subsidie is het daarom voor de gezelschappen belangrijk in hun planning op te nemen dat de voorstelling reisbaar moet zijn.¹⁷ De *Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties* (VSCD) is altijd een voorstander geweest van de zogenoemde reisverplichting die opgelegd wordt aan producenten die gebruik maken van de basisinfrastructuur voor cultuur. Hun standpunt is dat voorstellingen die mede gefinancierd worden door het Rijk, ook door heel Nederland te zien moeten zijn.

Vanaf seizoen 2013/2014 is de reisverplichting afgeschaft voor de gezelschappen die subsidie ontvangen vanuit de basisinfrastructuur voor cultuur. De gezelschappen hoeven dus niet meer vanuit hun standplaats te reizen. Het is nu voor hen een keuze om op tournee te gaan met als doel een breed publiek te bereiken.¹⁸

¹⁴ Culturele basisinfrastructuur 2017-2020

¹⁵ Maanen, Hans van (1997), pg 270

¹⁶ rijksoverheid.nl > kunst en cultuur

¹⁷ Beoordelingscriteria FPK: artistieke kwaliteit, ondernemerschap, pluriformiteit van het podiumkunstenaanbod in Nederland, geografische spreiding in Nederland

¹⁸ Rupert, Joren (2016), pg. 18

De gezelschappen blijven tevens rondtrekken om een goede relatie met het publiek te behouden. Het publiek waardeert het zeer wanneer gezelschappen naar hun woonplaats reizen.¹⁹

Hierbij geven verschillende gezelschappen, zoals *Toneelgroep Amsterdam*, *Het Nationale Toneel* en het *Ro Theater* bij het NRC aan dat zij bij voorkeur meerdere dagen op dezelfde locatie spelen, waardoor hierdoor bouwtijd en arbeidsuren gespaard kunnen worden. De meeste theaters willen een gezelschap echter niet meer dan één avond boeken.²⁰

De VSCD geeft aan dat zij het besluit de reisverplichting af te schaffen niet als positief ervaren. Zij constateren dat het aanbod buiten de standplaats zichtbaar afneemt en er minder gereisd wordt naar andere regio's van het land.²¹

¹⁹ Wennink, Niki (2015), pg. 12/13

²⁰ Lent, Daan van. Kammer, Claudia (2014)

²¹ Stellingsma, Nynke. Wallage, Jacques (2013)

Ontstaan van de technische brief

In de achttiende en negentiende eeuw was het zeer gebruikelijk dat theaters een aantal vaste, geschilderde decors hadden staan. Dit waren standaard achterdoeken van een tuin, een straat, een plein, een zaal, een binnenplaats, een gevangenis, een kapel, een rivier, een haven, een grot, een toren, een bos en diverse kamers. Sinds de twintigste eeuw werd doorgaans voor elke voorstelling een nieuw decor gebouwd, passend bij de voorstelling.

Wanneer de volgende scene op een ander locatie speelde, moest een groot changement plaatsvinden. Dit nam door de zware wagens veel tijd in beslag. Changementen werden door een systeem van touwen en katrollen onder het toneel uitgevoerd. Door de katrollen werd het verplaatsen lichter. Tevens waren deze systemen onzichtbaar en sneller in gebruik, wat een groter verrassingseffect voor het publiek opleverde. Een derde mogelijkheid van decoropstelling was het gebruik van losse decoronderdelen, waarbij gebruik werd gemaakt van kleine veranderingen in het beeld, met aanpassingen van meubilair en rekwisieten.²²

In de Tweede Wereldoorlog hebben veranderingen plaatsgevonden met betrekking tot de locaties waar de voorstelling gespeeld werd. Tijdens het rondreizen werd snel duidelijk dat de aandachtspunten voor de voorstellingen verschoven. Het gezelschap was vooral bezig met het op- en afbouwen van de voorstelling in plaats van zich op het artistieke concept te richten.

Technisch gezien zijn voorstellingen door de jaren heen steeds complexer geworden. Vooraf moet meer duidelijkheid geboden worden over de voorstelling.²³ Het gezelschap stuurde brieven naar de theaters met een lijst van benodigheden. Dit had met name betrekking op decor en rekwisieten. Deze werkwijze leidde ertoe dat het decorbeeld er per locatie anders uitzag. Deze brieven waren de voorlopers van de technische brief waarmee tegenwoordig in Nederland gewerkt wordt.²⁴

²² Haspel, Frits van den (2008)

²³ Maanen, Hans van (1997)

²⁴ Haspel, Frits van den (2008), pg 17

De technische brief in Nederland

Een technische brief bevat in ieder geval de volgende informatie over de voorstelling: hoeveelheid personeel en hoe laat zij beginnen, gebruik van balletvloer en vleugel, duur van de voorstelling en of een pauze in de voorstelling gepland is. Daarnaast biedt het document overzicht door de technische aspecten in de voorstelling te beschrijven, aangevuld met een omschrijving van het decorbeeld.²⁵ Tevens wordt een lijst gecommuniceerd met benodigdheden en faciliteiten van het theater. Om een beeld te creëren van de bouwdag wordt vaak een beschrijving en in de meest optimale situatie een foto toegevoegd van het toneelbeeld.

Tijdens de voorbereidingen van Nederlandse voorstellingen wordt naast de technische brief ook een contract opgesteld, dat ingaat op de zakelijke aspecten van de voorstelling. Beide documenten worden vaak door verschillende contactpersonen samengesteld, waardoor niet altijd dezelfde afspraken worden vastgelegd. Verschillende theaters proberen dit beter te communiceren, door afspraken uitvoerig in het werkoverleg te bespreken.

De *technische brief* kent in de praktijk verschillende benamingen. In de theater- en opera branche wordt met de term *technische brief*, *technische lijst* of *inspiciëntenlijst* gewerkt. Evenementen en poppodia spreken over de *technical rider* of *stageplan*.²⁶

De benaming van het document verschilt, maar het doel is hetzelfde: *voorafgaand aan de voorstelling duidelijkheid scheppen voor het theater of pop-podium omtrent de voorstelling of het optreden door gezelschap of artiest*.²⁷

²⁵ Mittelmeijer, Joris. DijkMan, Stefan. Kersten, Mike. Werf, Siemen van der. Yallop, Michael

²⁶ Geïnterviewde Nederlandse gezelschappen, Nederlandse Opera en Ballet (NOB), MOJO

²⁷ Mittelmeijer, Joris (2016) en MOJO (2016)

De technische brief in het buitenland

In het buitenland wordt met voorstellingen nauwelijks tot niet door het land gereisd. Zij zijn niet gewend een voorstelling binnen één dag op te bouwen, te spelen, om vervolgens 's avonds weer af op te ruimen.

De middelen die zij tot hun beschikking hebben, zijn meestal niet geschikt om te vervoeren en veel in- en uit elkaar gehaald te worden. Bij de verplaatsing van een Nederlandse voorstelling naar het buitenland, moet derhalve rekening gehouden moet worden met een langere bouwdag, of zelfs een extra bouwdag om de voorstelling op te bouwen.

De toepassing van de technische brief buiten Nederland heeft een totaal andere functie. Wanneer een voorstelling in het buitenland speelt, zal alle informatie omtrent de voorstelling uitgebreid toegelicht worden in de *technical rider*. Hierbij gaat het niet alleen om de technische informatie, maar ook om de productionele en zakelijk afspraken die gemaakt worden.²⁸

In eerste instantie lijkt de technical rider vooral op een checklist van alle afspraken. 'Technical riders voor internationale producties vormen een uitgebreid eisenpakket, waaraan de buitenlandse locatie moet voldoen.'²⁹ Tot in het kleinste detail wordt uitgewerkt welke partij waarvoor verantwoordelijk is. Enkele voorbeelden zijn de voorwaarden waaraan de locatie moet voldoen, welk materieel meegenomen wordt door het gezelschap en welke middelen door het buitenlandse theater geregeld moeten worden. Ook bevat dit document een precieze planning (per dagdeel of halfuur) wanneer welke disciplines aanwezig moeten zijn. Al deze afspraken vormen uiteindelijk het contract tussen beide partijen. Hierop kan altijd teruggevallen worden, aangezien alle gemaakte afspraken gebundeld uitgewerkt zijn. In Nederland staan veel afspraken in losse mails of 'contractjes' tussen verschillende afdelingen.³⁰

²⁸ Hulscher, HP (2016)

²⁹ Cultuurverschillen in de internationale theaterwereld: www.totheater.nl

³⁰ Mittelmeijer, Joris (2016). Blom, Eric (2016)

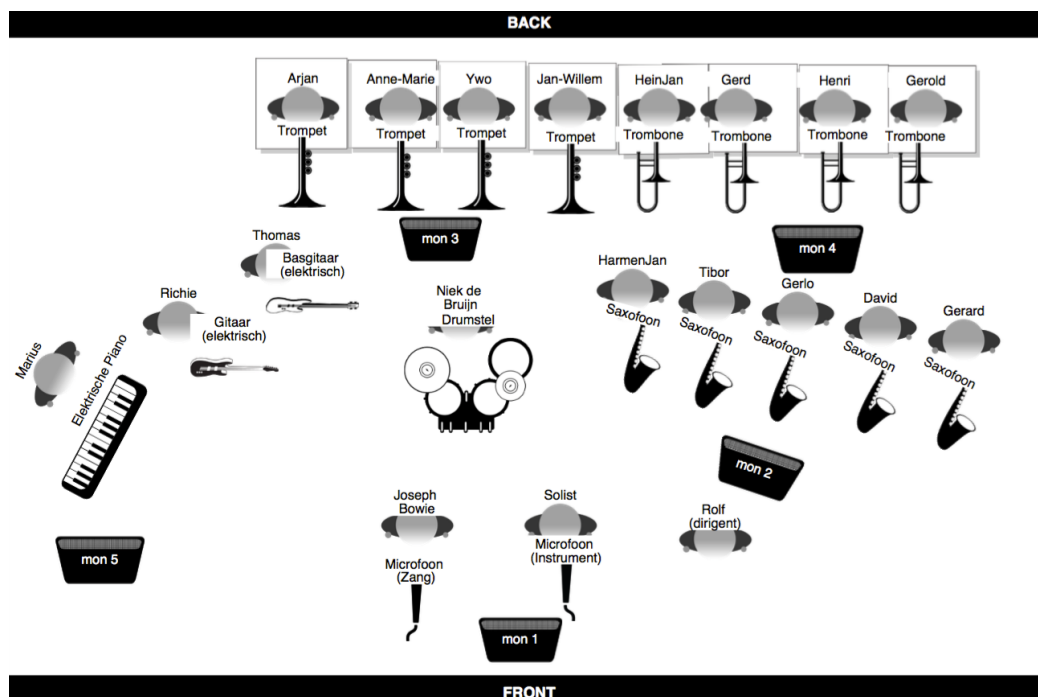
De technische brief in de muziek industrie

Een uitstap naar de muziekbranche. Voor deze branche is het ook zeer belangrijk duidelijk af te spreken wat van de verschillende partijen verwacht wordt.

In de muziekwereld zijn naast vele professionele bands ook zeer veel (semi-)amateur muziekgroepen actief, die door het hele land optreden. Deze muzikanten beschikken doorgaans niet over een vaste technicus die ervan op de hoogte is wat de band op technisch gebied wil bereiken. Daarom is het juist voor hen belangrijk een technische rider op te stellen, zodat popzalen vooraf weten wat de muzikanten van hen verlangen.

Omdat bands weinig ervaring hebben met het opzetten van een technical rider, hebben verschillende organisaties voor deze groepen een standaard formulier opgesteld. Een voorbeeld hiervan is een document van de organisatie 'popunie'³¹. Zij hebben de pagina www.mystageplan.com opgezet.

Na het aanmaken van een account kunnen onder andere een plattegrond (met plaatsing van instrumenten, versterkers, microfoons en monitoren) en een priklijst (met benodigde microfoons en effecten per kanaal) opgesteld worden.

³¹ Organisatie die in 2016 ±2.500 bands vertegenwoordigt voor talentenontwikkeling

Productie Risico Inventarisatie en Evaluatie

Ontstaan PRI&E

Alle werkgevers, uitgezonderd de freelancers, zijn sinds 1 januari 1994 vanuit de Arbeidsomstandighedenwet verplicht om een *Risico Inventarisatie & Evaluatie* (RI&E) op te stellen voor hun bedrijf.

Bij bedrijven met meer dan 25 werknemers moet een preventie medewerker aangesteld worden. Bij kleinere bedrijven wordt de RI&E in het algemeen door de directeur, in samenwerking met zijn werknemers opgesteld.³²

De RI&E bevat een beschrijving van de gevaren, de grootte van de risico's, de risico-beperkende maatregelen en de risico's voor bijzondere categorieën werknemers. Met evalueren wordt bedoeld op twee aspecten, te weten: *het risico vergelijken met wetgeving, normen en vakinhoudelijke richtlijnen én het bepalen van het belang van geconstateerde risico's*.³³

Naast een RI&E wordt door gezelschappen per voorstelling een *Productie Risico Inventarisatie & Evaluatie* (PRI&E) opgesteld. Per voorstelling wordt geïnventariseerd welke specifieke risico's aanwezig zijn. Het gezelschap geeft aan welke maatregelen zij genomen hebben om risico's zo klein mogelijk te maken of zelfs te vermijden. De PRI&E is een toevoeging op de eerder gemaakte RI&E, aangezien deze anders per voorstelling aangepast zal moeten worden.³⁴

In een RI&E worden de structurele risico's binnen het bedrijf vermeld, de uitzonderingen worden in de PRI&E beschreven.³⁵

Door deze methode wordt in de praktijk een overzichtelijk document opgesteld met de risico's van de betreffende voorstelling.

³² PRI&E steunpunt (2015)

³³ Van Vliet, Bo. (2014), pg. 8

³⁴ PRI&E steunpunt (2015) en Event Risk Management (2016)

³⁵ Van Vliet, Bo. (2014), pg. 10

Opstellen PRI&E

Om bedrijven te ondersteunen bij het opzetten van de RI&E hebben verschillende brancheorganisaties een *RI&E-instrument* ontwikkeld. Hierin worden risico's benoemd die in de desbetreffende branche kunnen voorkomen. Uiteindelijk zal de RI&E getoetst worden door een medewerker van de *Arbodienst*, waarbij het Plan van Aanpak gecontroleerd wordt op de wettelijke normen en richtlijnen.³⁶ Het opstellen van de PRI&E wordt bij de meeste gezelschappen door de reizende technici zelf gedaan. Wanneer alle betrokkenen, zoals de productie-, zakelijk- en artistieke leider tevreden zijn, wordt deze naar het theater gestuurd.³⁷

Om geen risico's over het hoofd te zien heeft Stadsschouwburg Utrecht een dertien pagina's tellende PRI&E opgesteld, zie bijlage 3. Vele zaken worden door middel van *ja/nee/n.v.t.*-beantwoording gecontroleerd. Gezelschappen die in Stadsschouwburg Utrecht staan, moeten dit document invullen. Wanneer het gezelschap een eigen PRI&E heeft opgesteld, kan deze vaak gebruikt worden.³⁸ Naast de opzet van Stadsschouwburg Utrecht, zijn nog een aantal PRI&E versies te vinden, ondermeer op beroepskunstenaar.nl en arbopodium.nl.

Gebruik PRI&E

De PRI&E wordt door het gezelschap naar het theater gestuurd. De theaters zijn hierdoor op de hoogte van eventuele risico's en hoe het gezelschap hiermee omgaat. Mocht er sprake zijn van bijzondere situaties, dan neemt het theater contact op met het gezelschap. Wanneer alles duidelijk is, wordt de PRI&E pas door de Arbodienst ingezien, indien een ongeval zich voordoet.

Bij het opzetten van de PRI&E moet de essentie niet vergeten worden. Veiligheid op het toneel is altijd de hoofdzaak, maar men moet niet verzanden in regelgeving en papierwerk. Een bondig overzicht geeft meer veiligheid op de werkvloer, dan een uitgebreid boekwerk. Door een korte uitwerking van de risico's weet iedereen waarmee hij te maken krijgt.

³⁶ Event Risk Management (2016)

³⁷ Geïnterviewde gezelschappen

³⁸ Heijtel, Anne-Brit (2016)

Om theatertechnische informatie bij elkaar te krijgen heeft de VSCD een theatertechnisch handboek uitgegeven. Dit handboek was een losbladig document met (technische) informatie over en plattegronden van theaters en concertzalen die aangesloten zijn bij de VSCD.

In 1993 is *Stichting Tekening* opgericht, uit eigen behoefte van Bert Middelweerd, toenmalig theatertechnicus bij Toneelgroep Amsterdam, met als doel over actuele informatie en plattegronden van theaters te beschikken.

In 2002 werd door *Stichting Tekening* de *TheaterDatabase* opgezet. In deze database konden door de gebruiker verschillende technische en productionele gegevens opgeslagen worden. Ook konden verschillende selecties van theaters gemaakt worden en tourlijsten en kapindeling bijgehouden worden.

In 2007 bevatte deze database 567 tekeningen van Nederlandse theaterzalen en enkele vaak bezochte Vlaamse theaterzalen.³⁹

Wanneer veel wijzigingen hadden plaatsgevonden, werd op cd-rom een update uitgegeven. Deze cd-roms werden aan de leden van Stichting Tekening, VPT en VSCD uitgereikt en in de praktijk veelvuldig gekopieerd.⁴⁰

In 2008 kwam de *TheaterDatabase online* beschikbaar, zodat updates direct beschikbaar waren. Het doel was alle gezelschappen een gebruiksvriendelijk programma te bieden, om het tournee voor te bereiden. In 2007 zijn 40 leden aangesloten bij de TheaterDatabase van Stichting Tekening.⁴¹

Stichting Tekening werd voor een groot deel door de VSCD gesubsidieerd, aangevuld met abonnementskosten van de leden. Sinds 2006/2007 is de subsidiëring van de VSCD weggefallen, aangezien zij hun focus verlegden naar de zakelijke kant van voorstellingen. Door het kleine ledenaantal en de afnemende interesses vanuit de theaters, kon de Stichting niet meer gefinancierd worden. De TheaterDatabase is sinds 19-05-2010 niet meer geüpdated.

³⁹ tekening.com (2016)

⁴⁰ Middelweerd, Bert (2016)

⁴¹ tekening.com (2016)

Volgens Bert Middelweerd zijn er verschillende oorzaken dat de database niet meer actueel gehouden wordt. De voornaamste reden is het gebrek aan budget. Daarnaast gaven theaters geen wijzigingen meer door, waardoor tekeningen niet bijgewerkt konden worden. Het uitwerken van een plattegrond kost veel tijd. Dit moet op uniforme wijze gebeuren zodat technici een goed overzicht hebben. Om alle theaters in Nederland te tekenen en actueel te houden zouden vier tekenaars minimaal 40 uur per week actief moeten zijn. De financiële bijdrage is voor de meeste gebruikers te hoog, alhoewel het in de praktijk zeer veel tijdwinst oplevert bij de voorbereiding van de voorstelling.⁴²

Vanuit de beroepspraktijk bleef de vraag naar een theatertechnische database aanwezig. Dit was voor Roan Lo-a-Njoen in 2013 de stimulans om de site *zulu.nl* op te richten. De basisinformatie hiervoor kwam van de TheaterDatabase, overige informatie werd door Roan Lo-a-Njoen zelf bijgehouden. Doordat Roan Lo-a-Njoen veel in het buitenland verblijft, wordt de site niet actueel gehouden waardoor de informatie niet meer betrouwbaar is. Waar *Stichting Tekening* met name bedoeld was voor de voorbereidingen van gezelschappen, konden ook theaters via *zulu.nl* de informatie van gezelschappen raadplegen. Ondanks dat deze opzet veel potentie had, heeft dit systeem nooit optimaal gewerkt. Slechts weinig gezelschappen hebben zich namelijk bij deze site aansloten.⁴³

⁴² Middelweerd, Bert (2016)

⁴³ Lo-a-Njoen, Roan (2016) / gesprekken met theaters en gezelschappen

Gebruik technische brief - uitwerkingen onderzoek

Interviews

Voor het onderzoek naar de technische brief als effectief en hedendaags communicatiemiddel op de werkvloer is gesproken met vijf verschillende gezelschappen, acht theaters en twee productiehuizen. De basis van deze gesprekken vond plaats aan de hand van een vragenoverzicht, zie bijlage 4.

Bij de volgende gezelschappen is het gesprek aangegaan: Toneelgroep Amsterdam (*Joris Mittelmeijer*, planning techniek), Noord Nederlands Toneel (*Boes Diertens*, hoofd techniek) en Nederlands Dans Theater (*Eric Blom*, hoofd techniek). Deze grote Nederlandse gezelschappen hebben een zeer wisselend repertoire, zoals muziek, dans en teksttoneel. Zij maken gebruik van uiteenlopende technische mogelijkheden die grondige voorbereiding en goede communicatie met de theaters vergen.

Daarnaast is gesproken met Stichting Orkater (*Stefan Dijkman*, hoofd techniek en lichtontwerper) en De Warme Winkel (*HP Hulscher*, technisch coördinator). Deze theatergezelschappen vallen op door de verschillende genres die zij produceren. Zij hebben een grote wisseling in hun technische bezetting. Naast teksttoneel werken zij regelmatig met muzikanten en dansers. Tevens spelen zij niet alleen in grote zalen, maar produceren zij regelmatig midden- en kleine zaal voorstellingen en locatietheater.

Er is gesproken met de volgende theaters: Stadsschouwburg Amsterdam (*Stevin Blok*, werkvoorbereider), Koninklijke Schouwburg in Den Haag (*Alphons Verhallen*, hoofdtechniek), Stadsschouwburg Utrecht (*Anne-Britt Heijtel*, technische voorbereiding).

In deze theaters gaan veel voorstellingen in première. Dit impliceert dat veel informatie nog onbekend is, waardoor zij zich met name voorbereiden op het onbekende. Hoe gaan zij hiermee om en welke informatie hebben zij vooraf absoluut nodig om de première voorstelling binnen te laten?

Daarnaast is gesproken bij de Rotterdamse Schouwburg (*Michiel Sipman*, technische coördinatie) en Kunstlinie Almere Flevoland (KAF), voorheen Schouwburg Almere (*Niels Gudde*, toneelmeester). Zij beschikken over drie zalen, waarmee zij meerdere voorstellingen naast elkaar programmeren. Hiermee moeten zij rekening houden bij hun personeelsplanning.

Tevens is gesproken met Schouwburg Amstelveen (*Frits Zwaanswijk*, toneelmeester), Zaantheater (*Steven Houtman*, hoofd techniek) en Corrosia Almere (*Ramon Verhoeven*, hoofd techniek). Dit zijn kleinere theaters, met een kleinere organisatie en een ander soort programmering, die over meerdere zalen beschikken. Ook is gesproken met productiehuis Frascati (*Rob Kuhlman*, hoofd techniek) en met productiehuis De Toneelschuur (*Isabelle Keijser*, 1e inspiciënt). Productiehuizen krijgen gezelschappen op bezoek en daarnaast produceren zij zelf voorstellingen die gaan reizen. Hierdoor beoordelen zij het gebruik van de technische brief vanuit twee perspectieven.

Communicatie

1) Waarvoor gebruiken gezelschappen en theaters de technische brief?

Voor alle geïnterviewde theaters betekent de technische brief een eerste overzicht waarmee zij te maken zullen krijgen tijdens de bouw dag. Tevens biedt het een eerste indruk welke problemen zij in hun theater kunnen tegenkomen met de komst van het gezelschap. Door bezuinigingen wordt de bouw tijd steeds korter, voorbereidingen worden steeds belangrijker.

Schouwburg Amstelveen, Frascati, Corrosia en de Toneelschuur geven expliciet aan door goede informatie veel tijd te winnen bij het inplannen van het juiste personeel op de voorstelling. Wanneer problemen worden voorzien kan bijtijds gezocht worden naar een realistische oplossing.

Bijna alle theaters geven aan dat de technische brief door één medewerker wordt ontvangen, de toneelmeester of hoofd techniek. Schouwburg Amsterdam stuurt de technische brief door naar de *werkvoorbereider*, *planner* en *toneelmeester*. Alleen theaters met verschillende zalen, veel randprogrammering en een grote organisatiestructuur, zoals Stadsschouwburg Utrecht en Amsterdam, kunnen het zich veroorloven een medewerker in dienst te hebben die zich specifiek bezighoudt met het verwerken van de technische brief en het opzetten van de planning.

Frascati en de Toneelschuur verlichten het werk van hun hoofden techniek door bij een voorstelling die veel voorbereiding vereist de technische brief door te sturen naar de toneelmeester van de dag, zodat de lijnen kort blijven. Alle theaters bevestigen dat de functionaliteit van de technische brief vergroot wordt wanneer deze kort en krachtig is. Dit blijkt echter lastig te zijn, waardoor regelmatig informatie ontbreekt of er juist té veel informatie geleverd wordt. De Rotterdamse Schouwburg: 'Er hoeven geen drie A4'tjes met "n.v.t." of "gebakken-lucht" aangeleverd te worden! Foto's van het decor bieden vaak meer duidelijkheid ter voorbereiding op de bouw dag, dan grote stukken tekst.'

De Warme Winkel: 'We gaan steeds sneller een theater in en uit. Wil je een bouwdag soepel laten verlopen, dan zullen struikelblokken vooraf kortgesloten moeten worden, om onvoorziene problemen zoveel mogelijk te voorkomen'. Stichting Orkater voegt hieraan toe: 'De randvoorwaarden van een voorstelling worden voor een groot deel bepaald door het feit op welke locatie de voorstelling staat. Dát is het gegeven waarmee je te maken hebt en waarop de voorstelling gebaseerd is. Je hoeft in de technische brief dus niet meer aan te komen met de afmetingen die je nodig hebt. Die gegevens heb je in een eerder stadium al naar de ontwerper gestuurd. Aan de hand van deze gegevens worden de mogelijkheden binnen het decor besproken, om problemen bij de bouw te voorkomen.'

Het Noord Nederlands Toneel (NNT) vult dit aan met: 'De technische brief blijft absoluut nodig, omdat je samenwerkt met veel verschillende theaters. Beide partijen moeten samenwerken om de dag soepel te laten verlopen. Daarnaast is het een praktisch document, waarmee duidelijkheid gecreëerd wordt op gebied van materialen, werktijden en planning. Het is een document met werkafspraken.'

Het Zaantheater geeft aan dat de informatie die een theater nodig heeft kan variëren, afhankelijk van de omstandigheden binnen het theater. De technische brief wordt door hen gezien als *startpunt* om verder in gesprek te gaan met het gezelschap.

Als productiehuis werkt Frascati de technische brief uit met de oplossingen die vanuit hen mogelijk zijn. Afspraken staan hierdoor duidelijk op papier en financiële afspraken zijn voor beide partijen helder. Hoe eerder de technische brief aangeleverd wordt, des te meer tijd beschikbaar is voor de uitwerking tot een praktisch haalbaar plan voor gezelschap, theater en zo nodig verhuurder.

De samenstelling van de technische brief kan flink wisselen, vertelt Stadsschouwburg Utrecht. Het varieert van een mail met vier zinnen tot dikke boekwerken met informatie. Een goede technische brief werkt in het voordeel van het gezelschap. Stadsschouwburg Amsterdam geeft aan regelmatig eerder klaar te zijn met de opbouw van een voorstelling. Op deze momenten kunnen zij starten met het voorbereiden van de voorstelling van de volgende dag, mits zij tijdig de benodigde informatie hebben ontvangen.

Bij het verkrijgen van de kaplijst en eventueel de plattegrond kan de trekkenwand digitaal al voorbereid worden en zo nodig kunnen de juiste materialen in de kap gereed gemaakt worden. Dit scheelt veel tijd op de bouw dag. Toneelgroep Amsterdam, Stichting Orkater en De Warme Winkel geven aan dat zij graag ter plekke persoonlijk de kapindeling omhangen. Stadsschouwburg Amsterdam geeft aan dat er natuurlijk altijd trekken om te hangen zijn, maar dat de basis alvast staat.

De Warme Winkel en Stichting Orkater geven aan dat de 1e inspiciënt één week voorafgaand aan de voorstelling het theater telefonisch contacteert. Door tijdgebrek zijn zij selectiever geworden met wie zij wel en niet contact opnemen. Door hun uitgebreide ervaring is bekend waar alles goed geregeld is en wanneer gebeld moet worden. Hierbij is het type voorstelling van grote invloed op het feit of het daadwerkelijk noodzakelijk is dat het theater extra gecontacteerd wordt. Tegenwoordig zijn theaters op een reguliere voorstelling goed voorbereid en is, volgens De Warme Winkel, Stichting Orkater en de Toneelschuur, vooraf geen uitgebreide toelichting en overleg noodzakelijk.

Toneelgroep Amsterdam bezoekt jaarlijks in Nederland ongeveer zestien theaters, daarnaast spelen zij veel in het buitenland. Aangezien hun decorontwerp regelmatig grote consequenties heeft voor het aanpassen van de zaalbezetting, bezoeken zij vooraf vaak de theaters. Op deze manier zijn aanpassingen van de voorstelling niet nodig. Stichting Orkater geeft aan tijdens het programmeren van de voorstelling nog niet te weten hoe de voorstelling eruit komt te zien, waardoor tijdens het reizen soms concessies gedaan moeten worden op het originele ontwerp.

Het NNT geeft als voorbeeld hun voorstelling *Borgen*. Naast de speelvloer en de zaal wordt als onderdeel van de voorstelling ook gebruik gemaakt van de foyers, waar lunch en diner van het publiek plaatsvinden. In deze situatie volstaat het niet alleen een technische brief toe te sturen. Zij bezochten voor deze voorstelling dus alle locaties. Dit is een goed voorbeeld waarbij de technische brief als eerste contact dient en vervolgens per theater gedetailleerd op de voorstelling wordt ingegaan.

Schouwburg Rotterdam geeft aan vooral te willen weten welke materialen de gezelschappen van hen willen gebruiken. Tegenwoordig nemen Nederlandse gezelschappen in het algemeen zelf hun materialen en technici mee. Voor een verhuring of voorstelling uit het buitenland moet materiaal en mankracht door het theater geregeld worden, waardoor steeds meer tijd en vooral kennis vanuit de theaters verwacht wordt.

De theaters beschikken zelf eveneens over een technisch document bedoeld voor gezelschappen waarmee overzicht van hun technische middelen gegeven wordt. De meeste gezelschappen kennen de theaters echter van binnen en van buiten. Daarom stelt Frascati in hun overzicht met technische gegevens expliciet de veranderingen in én rondom het theater centraal. Door deze tweerichting-communicatie weet niet alleen het theater waar het aan toe is, maar komt ook het gezelschap niet voor onverwachte situaties te staan. Frascati krijgt regelmatig positieve reacties op het versturen van dit document. Er zijn weinig theaters die dit momenteel op deze wijze doen, maar geeft de gezelschappen een overzicht in de veranderingen in en rondom het theater.

2) Waar loopt het werkveld tegenaan bij het gebruik van de technische brief?

De Warme Winkel en Stichting Orkater vragen zich af waar de technische brieven terecht komen en of hiervoor een standaard werkwijze mogelijk is. In de praktijk krijgen zij regelmatig het verzoek de technische brief toe te sturen, terwijl deze al verstuurd is. De email adressen wisselen regelmatig, waardoor niet vanuit een email-database gewerkt kan worden. Regelmatig wordt niet op de email gereageerd. Het is onbekend of de informatie door de juiste contactpersoon van het theater ontvangen is. Volgens De Warme Winkel en Stichting Orkater is een gestandaardiseerd mailadres voor effectievere communicatie een flinke stap in de goede richting.

Schouwburg Amstelveen, Stadsschouwburg Amsterdam, Toneelgroep Amsterdam, De Warme Winkel en Stichting Orkater geven aan in het verleden gebruik te hebben gemaakt van Stichting Tekening. Via deze database kon op een eenvoudige wijze het tournee voorbereid worden. Contactgegevens van het theater waren duidelijk vermeld. Sinds 2010 heeft echter geen update meer plaatsgevonden. Er gaat tegenwoordig veel tijd verloren met het verzamelen van benodigde informatie volgens Stichting Orkater en De Warme Winkel. Momenteel is niet bekend wat met Stichting Tekening gebeurd is, zij zijn onbereikbaar. Gezelschappen en theaters klagen over het feit dat geen recente tekeningen beschikbaar zijn. Zij zien graag dat hierin nieuw leven wordt geblazen. Theaters zullen hierbij echter niet veel baat bij hebben, wat de kans verkleint dat een hernieuwd platform opgestart wordt.

Het NNT maakt voor hun technische brief nog steeds gebruik van de TheaterDatabase. 'Helaas willen theaters financieel niet meer bijdragen aan deze database, aangezien theaters de informatie op hun eigen site plaatsen. Dit heeft voor NNT tot gevolg dat we websites van tientallen tourlocaties moeten raadplegen voor de juiste (contact)gegevens.'

Frascati, Stadsschouwburg Amsterdam en het Zaantheater vinden het een goede stap in de juiste richting dat gezelschappen de technische brief op hun eigen site publiceren. Deze werkwijze voldoet, maar is voor verbetering vatbaar. Zo zetten theaters hun eigen technische gegevens ook op hun eigen website. Dit houdt in dat beide partijen elkaars site raadplegen. De gezelschappen vinden dat deze twee informatiebronnen beter op elkaar moeten aansluiten.

Daarnaast is het voor theaters momenteel onbekend op welk moment de technische brief online gezet wordt. Hiervoor moet nu nog een attentie mail verstuurd worden door de gezelschappen. Aangegeven wordt dat wanneer een mail gestuurd wordt, ook de technische brief meegestuurd zou kunnen worden. De verantwoordelijkheid voor het verzenden van de technische brief wordt zo omgedraaid en de werkdruk wordt verplaatst. De verantwoordelijkheid voor het versturen van de technische brief behoort, volgens de theaters, bij de gezelschappen te liggen.

Verschillende impresariaten gebruiken al een online platform om informatie van verschillende voorstellingen te verzamelen. *Senf Theaterpartners* valt hierbij op door gebruiksvriendelijkheid en veelzijdigheid in hun *Senf Theaterportal*. Dit portaal is bestemd voor theaters, producenten, collectieven, makers en persrelaties. Naast de gegevens van de speler en technische informatie, is ook overzichtelijk weergegeven wat de bezetting op de speellocaties zal zijn en wordt persmateriaal beschikbaar gesteld. Dit portaal werkt met diverse lagen, waardoor alleen de benodigde zaken zichtbaar zijn voor de verschillende gebruikers.

Planning

3) Wat is het ideale moment voor de gezelschappen om de definitieve technische brief naar de theaters te versturen?

Uit vooronderzoek blijkt dat in de *CAO Nederlandse Podia*⁴⁴ wordt aangegeven dat 'vier weken voor het ingaan van het rooster de bezetting bekend moet zijn bij de werknemers', zie bijlage 5. Om deze reden vragen theaters vijf weken voorafgaand aan de bouwdag de benodigde informatie aan de gezelschappen, zodat zij voldoende tijd hebben deze gegevens te verwerken. Toneel- en dansgezelschappen maken gebruik van de *CAO Theater en Dans*⁴⁵, zie bijlage 6. Hierin staat vermeld: 'de werkgever stelt de werknemer uiterlijk twaalf dagen voorafgaand aan de werkweek op de hoogte van de werkzaamheden voor die werkweek'.

Als meest extreme termijn geeft Stadsschouwburg Utrecht aan dat zij minimaal twee maanden voor komst van het gezelschap de eerste versie van de technische brief willen ontvangen. Motivatie hiervoor is om tijdig de personeelsplanning te kunnen opstellen en indien nodig tijdig te kunnen anticiperen op eventuele problemen omtrent de voorstelling.

De Rotterdamse Schouwburg, Schouwburg Amstelveen, Stadsschouwburg Amsterdam, KAF, het Zaantheater en de Toneelschuur gaan akkoord met een periode van vijf weken voor de komst van het gezelschap. Stadsschouwburg Amsterdam geeft aan dat zij hierdoor één week de tijd hebben om de maandplanning te kunnen opstellen en te versturen om te voldoen aan de voorwaarden van de CAO.

Frascati geeft aan, als grote tegenhanger van Stadsschouwburg Utrecht, genoeg te nemen met ontvangst van de technische brief drie weken vooraf. Het komt regelmatig voor dat slechts twee weken van tevoren duidelijkheid is over de benodigdheden. Frascati werkt veel met freelancers, zodat zij zich flexibel kunnen opstellen ten opzichte van de gezelschappen. Toch wordt het volgens Frascati steeds moeilijker om op (zeer) korte termijn de juiste mensen in te plannen, indien

⁴⁴ CAO Nederlandse Podia 2016-2017, pg. 13

⁴⁵ CAO Theater en Dans 2014-2016, pg. 13

onbekend is waar vraag naar is. Dit heeft te maken met het feit dat de specialisaties ingewikkelder worden, waardoor niet iedereen alle disciplines kan uitvoeren.

Stadsschouwburg Amsterdam geeft aan dat bij hen veel voorstellingen in première gaan. Dit heeft tot gevolg dat zij vaak niets meer dan een voorlopige technische brief ontvangen, met basisinformatie. Doordat zij standaard vijf tot zes technici inplannen, veroorzaakt dit niet snel planning problemen. Zij nemen met deze werkwijze het zekere voor het onzekere. Indien onvoldoende werk voor de technici beschikbaar is, voeren zij tijdens de voorstellingsdag andere werkzaamheden uit. Veel theaters kunnen zich dit niet (meer) permitteren.

Uit de gesprekken met de theaters komt telkens terug dat zij maar zes punten in een vroeg stadium nodig hebben. Deze basispunten kunnen twee maanden voorafgaand aan de voorstelling via een voorlopige technische brief verstuurd worden naar de theaters.

Verschillende gezelschappen geven aan dat zij doorgaans twee maanden van tevoren niet alle informatie van hun voorstelling beschikbaar hebben. Wel zijn de randvoorwaarden bekend, waaruit vervolgens de zes basispunten af te leiden zijn. Deze *zes basispunten* voor de voorlopige technische brief of mail houden in: De starttijd van de opbouw (1), met hoeveel technici komt het gezelschap en hoeveel personeel vanuit het theater moet ingezet worden (2), de duur van de voorstelling (3), de duur van de breek (4), of er een pauze is (5) en of de orkestbak gebruikt wordt (6).

Op welk moment de definitieve technische brief verstuurd kan worden, heeft veelal te maken met de werkwijze van het gezelschap. Zo geeft De Warme Winkel aan dat door hun manier van theatermaken na de première pas duidelijkheid is omtrent de definitieve technische keuzes.

Toneelgroep Amsterdam stuurt direct na de première een individuele technische brief naar de theaters. Hierin staat zoveel mogelijk informatie die beschikbaar is en worden aandachtspunten genoemd die van groot belang zijn voor het theater. Daarnaast vinden er tijdens het maakproces locatie bezoeken plaats om eventuele aanpassingen met het theater te bespreken.

Gebruik

4) Waarin verschillen de technische brieven van een grote- en kleine zaal productie van elkaar?

Frascati en Corrosia geven aan dat in het kleine zalen circuit de inhoud van de technische brief zeer wisselend is. De kwaliteit blijkt vaak afhankelijk te zijn van de kennis en de ervaring van de meereizende technicus.

De Rotterdamse Schouwburg en Schouwburg Amsterdam beamen dit. Zij zien de kwaliteit vooral terug in de grootte van de gezelschappen. De Rotterdamse Schouwburg: 'In het algemeen hebben grotere gezelschappen hun informatie beter op orde, doordat het vaste personeel deze bijtijds kan opzetten.'

Schouwburg Amstelveen en Stadsschouwburg Utrecht geven beiden aan dat de technische brief voor de kleine zaal vaak te weinig aandacht krijgt vanuit de gezelschappen, terwijl de voorbereidingen voor een kleine zaal voorstelling juist essentieel zijn voor het verloop van de dag. De kleine zaal voorstellingen vragen veel meer precisie en tegelijkertijd improvisatie.

De Rotterdamse Schouwburg en het Zaantheater vullen hierop aan dat de technische brief in de kleine zaal steeds belangrijker wordt, gezien het feit dat steeds meer voorstellingen met minder technici komen, waardoor het schouwburg personeel de voorstelling ook draait. In dergelijke situaties moet het personeel zich hierop goed kunnen voorbereiden.

De geïnterviewde theatergezelschappen nemen in het algemeen hun eigen materialen mee voor in de kap. Verhuringen komen daarentegen met niets aanzetten en gebruiken het materiaal van de theaters. Gezien het feit dat er minder voorstellingen plaatsvinden, hebben theaters te maken met steeds meer verhuringen. Voor deze verhuringen moet een goede inventarisatielijst zijn.

De Rotterdamse Schouwburg geeft aan dat zowel de gezelschappen als de verhuringen tijdig duidelijk moeten communiceren welk materiaal zij van het theater willen gebruiken. Bovendien is dit van belang om te voorkomen dat materiaal dubbel ingezet wordt in diverse zalen.

Volgens de theaters hoeft de technische brief van een kleine zaal voorstelling in de praktijk niet veel te verschillen van een grote zaal voorstelling. De infrastructuur en het personeel van de verschillende zalen zijn namelijk ingesteld op voorstellingen van diverse grootte. In de praktijk blijkt echter dat er weinig aandacht besteed wordt aan de technische brief van een kleine zaal voorstelling, waardoor informatie ontbreekt of er zelfs helemaal niets aangeleverd wordt. Theaters geven aan dat het geen uitgebreide technische brief hoeft te zijn, maar een overzicht zodat zij een beeld hebben waarmee ze te maken krijgen op de bouw dag. Een simpele plattegrond zegt vaak al genoeg.

5) Waarin functioneert de technische brief anders voor een voorstelling in Nederland of voor een voorstelling in het buitenland?

Het NDT plaatst de volgende opmerking: 'In Nederland is de technische brief een informatief document, waarin vermeld staat wat van het theater verwacht wordt. De *technical rider* die door een buitenlands gezelschap opgesteld wordt, ontstaat aan de hand van de gemaakte afspraken. Het is een dynamisch document dat meegroeit met de productie'.

De technische brief voor Nederlandse voorstellingen die naar het buitenland gaan, wordt in de basis hetzelfde opgezet als bij een voorstelling in Nederland. Daarnaast wordt hierin zeer uitvoerig vermeld welke materialen en medewerkers nodig zijn en waaraan de speellocatie moet voldoen. Toneelgroep Amsterdam en het NNT maken, net als Stichting Orkater en De Warme Winkel, gebruik van de *technical rider*. Dit document wordt telkens digitaal aangepast door beide partijen en vormt uiteindelijk het contract.

Toneelgroep Amsterdam geeft aan dat zij in de *technical rider* een planning per dagdeel of zelfs per uur opstellen. In dit document wordt vermeld wie welke taak uitvoert en welke disciplines betrokken zijn. Tevens wordt vermeld welke materialen door welke persoon geregeld worden, benodigde afstopping, stoelbezetting, welke voorbereidingen getroffen kunnen worden en de benodigde hoeveelheid stroom op de locatie.

Om helderheid te krijgen in het benodigde materiaal, stuurt De Warme Winkel van alle benodigde materialen een foto mee, zodat door eventuele vertaling geen onduidelijkheid kan ontstaan over de materiaalkeuze. Deze manier van communiceren zou ook ingevoerd kunnen worden in de technische brief die in Nederland gebruikt wordt.

In verband met de tijdsbesparing sturen Stichting Orkater, De Warme Winkel, het NNT en de Toneelschuur de kaplijst mee en waar mogelijk ook het lichtplan. Er wordt vriendelijk verzocht deze alvast om te hangen en voor te bereiden. Op deze manier kan voorwerk gedaan worden door het theater.

Stadsschouwburg Amsterdam, Stadsschouwburg Utrecht en de Rotterdamse Schouwburg geven aan regelmatig hiervoor tijd te hebben, waardoor het gezelschap de bouwdag in een voorbereid theater terechtkomt. De andere theaters komen hier meestal niet aan toe en doen dit op de dag zelf.

Wanneer een voorstelling naar het buitenland gaat, worden altijd wél tekeningen en een kaplijst meegestuurd. Hierbij is vooraf afgesproken wat de plaatsing is van het decor en de techniek. In de praktijk gaan deze afspraken vaak samen met een locatiebezoek, waarbij in de lichttekening ook bepaald wordt waar rigging ophangpunten gecreëerd moeten worden.

Alle theaters geven aan dat buitenlandse gezelschappen meer helderheid over de voorstelling geven dan de Nederlandse gezelschappen. Al discussiërend blijkt dat dit veelal te maken heeft met het moment waarop de technische brief aangeleverd wordt en welke informatie hierin vermeld staat. Daarnaast hebben Nederlandse gezelschappen meer ervaring met reizen en zijn hun voorstellingen beter geschikt voor verplaatsing in vergelijking met buitenlandse voorstellingen.

Het blijkt dat bij internationale producties de vraag naar personeel van het theater aanzienlijk groter is dan bij Nederlandse producties. Reden hiervan is dat deze voorstellingen niet gebouwd zijn om te reizen en deze gezelschappen niet gewend zijn zich te verplaatsen. In goed overleg met het buitenlands gezelschap wordt gekeken naar een reëel aantal technici op de vloer.

Het NDT merkt terecht op dat het werken met de technical rider nauwelijks voor Nederlandse reis-voorstellingen bruikbaar is, aangezien dit veel werk is en door onze infrastructuur in de theaters bovendien niet nodig is.

PRI&E

6) Hoe effectief is het gebruik van de PRI&E naast de technische brief?

Bij het onderzoek naar de efficiëntie en actualiteit van de technische brief komt het gebruik van de PRI&E regelmatig aan bod. Dit document maakt de communicatie tussen gezelschap en theater niet altijd overzichtelijker, het samenvoegen van deze documenten blijkt voor de meeste voorstellingen afdoende. Naar aanleiding hiervan wordt bovenstaande vraag verder uitgewerkt.

Schouwburg Amstelveen: 'De PRI&E is één grote papiermolen geworden die zijn doel voorbij geschoten is. Wanneer uit de technische brief blijkt dat de voorstelling zeer eenvoudig zal zijn, is het overzichtelijker de mogelijke risico's op te nemen in de technische brief.'

Rotterdamse Schouwburg: 'Dikke documenten met "n.v.t." geeft voor iedereen extra werk én leidt tot meer onduidelijkheid over de eventuele risico's.'

Schouwburg Amstelveen: 'De *claimcultuur* rukt op, iedereen probeert zich maximaal in te dekken door de verantwoordelijkheid voor risico's te verleggen. Toch is enig risico binnen een productie vaak onvermijdelijk, artistieke keuzes moeten daardoor niet belemmerd worden!'

De Rotterdamse Schouwburg vult dit aan en noemt de PRI&E ook wel de *papieren tijger*. 'Gezelschappen dekken zichzelf zoveel mogelijk in, waardoor de essentie verdwijnt, namelijk het waarborgen van veiligheid van iedereen op én rondom het toneel.'

De Warme Winkel: 'De PRI&E is tegenwoordig een volkomen overbodig en gebureaucratiseerd document geworden. Door het verschuiven van de verantwoordelijkheid wordt de illusie gewekt dat geen risico's aanwezig zijn, waardoor gevaar niet meer opgemerkt wordt. Hiermee wordt een *schijnveiligheid* op de werkvloer gecreëerd.'

Schouwburg Amstelveen, de Koninklijke Schouwburg en het Zaantheater geven aan dat uit de decoromschrijving moet blijken of er risico's zijn die nader toegelicht moeten worden. De andere theaters stemmen hiermee in.

Als antwoord hierop geeft naast De Warme Winkel ook Stichting Orkater en het NNT aan dat de risico's van hun voorstellingen in de technische brief vermeld worden. Dit wordt na de decoromschrijving omschreven, waardoor direct duidelijk is waaruit de risico's ontstaan. Uitgebreide toelichtingen, zoals berekeningen en tekeningen van het risico volgen, zo nodig, in een bijgevoegde uitgewerkte PRI&E.

Stadsschouwburg Amsterdam ontvangt steeds minder PRI&E's. Alleen grote gezelschappen, zoals het Ro Theater en Toneelgroep Oostpool, leveren deze nog standaard aan. Vanuit de kleine gezelschappen wordt dit document steeds minder gestuurd. PRI&E's die wél aangeleverd worden, zijn meestal niet noodzakelijk aangezien geen grote risico's aanwezig zijn.

Frascati en de Toneelschuur: 'Mocht er wél een risico gemeld moeten worden, dan wordt dit steeds vaker verwerkt in de technische brief. Indien uit het decorbeeld blijkt dat een risico aanwezig is, terwijl deze niet is vermeld, wordt contact opgenomen.' Frascati probeert de verplichting van een PRI&E los te laten. Vaak blijkt deze niet nodig en levert het voor beide partijen extra werk op.

Toneelschuur Haarlem: 'Veiligheid houdt vooral in realistisch nadenken, in plaats van het verschuiven van de verantwoordelijkheid.'

Het Zaantheater vult dit aan: 'Gezelschappen beseffen goed dat hun voorstelling zal reizen langs de theaters, waarbij het voor alle medewerkers en acteurs veilig moet zijn. Het theater moet erop kunnen vertrouwen dat het gezelschap de benodigde voorzorgsmaatregelen heeft getroffen.'

Stadsschouburg Utrecht vertelt zeer strikt te zijn op het aanleveren van de PRI&E. Wanneer deze niet aangeleverd wordt, krijgt het gezelschap een uitgebreid vragendocument toegestuurd.

De gezelschappen vinden dat in dit dertien pagina's tellende document zoveel informatie opgenomen is, dat het overzicht ontbreekt. Stadsschouburg Utrecht zegt op deze manier de meeste risico's gecontroleerd te hebben.

Sinds enkele jaren maakt Stadsschouburg Utrecht dan ook gebruik van het Veiligheids-, Gezondheids- en Welzijnsplan (*VGW-plan*), zie bijlage 7. Wanneer dit contract ondertekend is, bevestigt het gezelschap dat er géén risico's in de voorstelling voorkomen. Hieronder vallen onder andere het toepassen van rook, vlam-dovende geïmpregneerde decors en -kostuums en gebruik van werkschoenen. Stadsschouburg Utrecht geeft aan dat de essentie is dat gezelschappen nagedacht moeten hebben over de risico's die zich kunnen voordoen.

'Het moet voor iedereen duidelijk zijn welke risico's zich kunnen voordoen én vervolgens hoe daarmee omgegaan wordt, dan weet iedereen waar hij aan toe is.'⁴⁶

⁴⁶ Heijtel, Anne-Brit (2016)

Modernisatie

7) Heeft de sector behoefte aan een online platform om theater technische informatie op te verzamelen?

De Rotterdamse Schouwburg, Schouwburg Amstelveen, KAF, Stadsschouwburg Utrecht en het Zaantheater geven aan met een intern systeem te werken waarin zij de details vanuit de technische brief importeren. Afdelingen binnen het theater, zoals de techniek, planning, kaartverkoop, programmering en de horeca kunnen de benodigde informatie raadplegen.

De programma's die hiervoor veelal gebruikt worden zijn *Yesplan*⁴⁷ en *iTheatre*⁴⁸.

Het Zaantheater ontvangt bij de start van het nieuwe theaterseizoen veel technische brieven, zodat informatie niet tijdig verwerkt kan worden. Schouwburg Amstelveen, de Koninklijke Schouwburg en Stadsschouwburg Utrecht zoeken naar standaardisering van de verwerking van de technische brief en PRI&E in *Yesplan*. Momenteel voeren theaters alle informatie vanuit de technische brief handmatig in, hetgeen dubbel werk oplevert en foutgevoelig is. De optie om foto's toe te voegen is een must, waardoor technici in één oogopslag overzicht hebben wat hen te wachten staat.

De Rotterdamse Schouwburg, KAF, het Zaantheater, Frascati en de Toneelschuur zouden hierin graag nieuwe ontwikkelingen zien. Daarbij stellen zij allen de vraag of een online platform daadwerkelijk gaat werken, gezien het feit dat de kans klein is dat alle theaters zich hierbij aansluiten. De Toneelschuur geeft aan dat *Yesplan* alleen als plan- en urenregistratie-programma gebruikt wordt. De techniek kijkt zelf nooit in dit systeem. Zij krijgen alle informatie in een overzichtelijke map van de planner/werkvoorbereider.

⁴⁷ yesplan.be

⁴⁸ www.totheater.nl

Toneelgroep Amsterdam plaatst tegenwoordig de technische brief op hun site, zodat deze informatie voor theaters beschikbaar is. Zij geven aan dat de reacties op deze werkwijze zeer positief zijn. Stadsschouwburg Utrecht en het Zaantheater haken hierop in dat het efficiënt werkt wanneer de technische brief op één plek te vinden is. De toegankelijkheid blijft echter een groot aandachtspunt. Het is duidelijk dat er grote behoefte is aan een toegankelijk en overzichtelijk systeem, zodat informatie van de technische brief snel ingevoerd kan worden. Het meest ideale programma biedt de mogelijkheid de informatie te importeren in de voorbereiding/planningsprogramma's van de theaters.

Een belangrijk punt komt vaak voorbij: wie heeft toegang tot dit platform? Toneelgroep Amsterdam stelt het niet op prijs wanneer vertrouwelijke gegevens van hun voorstelling vrij toegankelijk zijn. In het kader van de privacywet schermen zij hun bestanden af met een wachtwoord.

Volgens Stichting Orkater en De Warme Winkel is momenteel geen adequate database of platform beschikbaar waarmee het tournee overzichtelijk gepland kan worden. Ideaal gezien worden in het systeem de theaters aangevinkt waar de voorstelling zal staan. Vervolgens genereert het systeem een overzicht met de basis(contact)gegevens van de theaters. Vanuit deze lijst kunnen alle gegevens van de voorstelling naar de theaters verstuurd worden. De TheaterDatabase werkte op deze wijze, waarmee eenvoudig contact gelegd kon worden met theaters.

Stichting Orkater: 'Het is bijzonder jammer dat de TheaterDatabase niet meer bijgehouden wordt. Dit bespaarde ons in de pré-productie zeer veel tijd, aangezien de algemene gegevens van de theaters beschikbaar waren. Denk hierbij aan de contactgegevens, afmetingen van het theater, bijzonderheden en plattegronden. De standaard technische brief van de TheaterDatabase was voor Stichting Orkater niet goed bruikbaar, aangezien veel vakken niet ingevuld hoefden te worden. Ook ontbraken aandachtspunten voor hun voorstellingen. Het blijkt lastig om te bepalen welke informatie in de database aanwezig zal moeten zijn.'

De Warme Winkel: 'De TheaterDatabase is opgericht in een tijdperk waarin veel theaters verbouwd werden. Er vonden dus continu veranderingen plaats, wat hen helaas de kop heeft gekost. Nu vinden er nog altijd verbouwingen plaats, maar in mindere mate, zodat de TheaterDatabase meer grip op de zaak kan hebben.' Een geautomatiseerde database zal veel werk kunnen besparen. Wel geeft De Warme Winkel aan: 'Uiteindelijk is het altijd belangrijk dat een vakkundig medewerker de technische brief doorneemt. In een systeem kunnen documenten optimaal geautomatiseerd worden. Er kunnen echter altijd fouten ontstaan die alleen door menselijke controle gesignaleerd kunnen worden.'

Momenteel stuurt Frascati elk gezelschap een document, waarin mogelijke (logistieke) problemen in én rondom het theater vermeld worden. Wanneer bepaalde toegangswegen afgesloten zijn of technische middelen defect zijn, komt het gezelschap niet voor onverwachte situaties te staan. Een duidelijk voorbeeld van up-to-date informatie die via een online platform gecommuniceerd kan worden. Meerdere theaters vinden dit belangrijk, maar het vergt veel tijd en discipline deze informatie actueel te houden. Frascati, Schouwburg Amstelveen en het NNT vragen zich bovendien af of een gezelschap zich daadwerkelijk op de hoogte stelt van de online informatie. Wanneer zij zelf een mail sturen, weet het theater zeker dat de informatie tijdig gecommuniceerd is. Wat het gezelschap daar vervolgens mee doet is hun eigen verantwoordelijkheid.

Niet alleen de technisch specialisten binnen het theater willen hun werkzaamheden efficiënter kunnen uitvoeren. Ook de zakelijke kant van de voorstelling heeft met verschillende contactpersonen te maken. Dit is de reden dat in 2015 door de Stichting Podiumkunst.info de database podiumkunst.info is opgericht.⁴⁹

'Podiumkunst.info is een database waarin informatie wordt verzameld en kan worden opgehaald. Dit gebeurt door middel van geautomatiseerde koppelingen met kaartverkoop-, plannings- en boekingsystemen van aanbieders en afnemers. Het is geen vervanging van systemen, maar laat systemen via een centrale database met elkaar communiceren.'⁵⁰

⁴⁹ VSCD

⁵⁰ podiumkunst.info

8) Welke voordelen biedt het gebruik van een gestandaardiseerde brief?

Schouwburg Amstelveen en Almere geven aan dat het voor hen lastig lijkt tot een standaardisering van de technische brief te komen. 'Een gezelschap moet een beknopte brief opstellen, en zo nodig extra toelichting geven op technisch gebied. Bij het gebruik van invulvelden zal de helft leeg blijven.'

Alle gezelschappen zijn er daarentegen wel van overtuigd dat een standaard technische brief goed zal functioneren. Er moet gezocht worden naar een methode waarin iedereen zijn informatie kan verwerken, zonder dat beland wordt in het '*n.v.t.-gebied*'. Er moet een format worden samengesteld, met de mogelijkheid deze met modules uit te breiden per specifieke voorstelling.

Schouwburg Amstelveen: 'Standaardiseren van de technische brief zal lastig zijn, omdat voorstellingen zeer uiteenlopend zijn. Een gezamenlijk platform, waarin alle informatie opgenomen is, kan overzicht bieden. Dit zal alleen werken indien dit platform door alle theaters en gezelschappen gebruikt gaat worden'. Tevens rijst de vraag vanuit de Rotterdamse Schouwburg, Stadsschouwburg Amsterdam en Frascati of kleine theaters en theatergroepen hiervoor budget, tijd en bovenal kennis beschikbaar hebben.

Het Zaantheater: 'Iedereen stelt de technische brief op zijn eigen manier samen, waarbij iedereen zijn manier dé ideale manier vindt. In het algemeen zijn de technische brieven tegenwoordig goed leesbaar. Een standaardisering maakt het leven voor theaters een stuk overzichtelijker en eenvoudiger en zal tot minder telefoontjes leiden!'

Conclusie

Tijdens mijn onderzoeksstages heb ik me een beeld kunnen vormen van het gebruik van de technische brief in de theatersector. Mijn ervaring was dat veel theaters niet veel aandacht besteedden aan de technische brief. Dit had tot gevolg dat de voorstellingen negatief beïnvloed werden, of dat op zijn minst de opbouw meer tijd in beslag nam om tot het gewenste resultaat te kunnen komen.

Tijdens mijn scriptieonderzoek bleek echter dat de theaters wél veel tijd besteden aan de verwerking van de technische brieven. Dit heb ik aanvankelijk onderschat. Uit de gesprekken blijkt dat de theaters juist de indruk hebben dat veel gezelschappen weinig aandacht aan de technische brief besteden. Dit komt doordat deze vaak pas in een laat stadium aan de theaters geleverd wordt. Theaters geven aan dat zij niet tijdig alle informatie voorhanden hebben. De consequentie is dat theaters hierdoor onvoldoende tijd hebben om de informatie te verwerken en zich voor te bereiden.

De technische brief blijkt in de praktijk naar behoren te werken. Theaters en gezelschappen lopen tegen het feit aan dat de distributie en het verwerken ervan meer tijd vergt dan zij hieraan willen besteden. Er blijkt veel onduidelijkheid te zijn over de juiste contactpersoon binnen de bedrijven. De functies wisselen regelmatig, waardoor het overzicht ontbreekt. Doordat communicatie tussen theater en gezelschap via verschillende afdelingen loopt, kan verwarring ontstaan over de uiteindelijke keuzes die gemaakt worden.

Doorgaans werken gezelschapstechnici de informatie zelf uit. Aangezien zij vaak laat worden betrokken bij de productie, wordt deze informatie ook laat doorgestuurd naar de theaters. De hoofden techniek van de theaters moeten deze informatie naast hun werk op de toneelvloer uitwerken. In de praktijk kan hieraan regelmatig niet voldoende aandacht worden besteed en worden problemen niet altijd voorafgaand aan de bouwdag signaleerd.

Voorstellingen moeten in een steeds kortere tijd opgebouwd worden, terwijl zij steeds complexer en groter worden. Het niveau van het personeel heeft veel invloed op de snelheid van werken. In kleinere theaters moet in de praktijk meer geïmproviseerd worden, maar is uiteindelijk meer mogelijk door hun flexibiliteit. Voorstellingen die in het buitenland gaan spelen gebruiken de technische brief als contract. Hierin staan alle afspraken op het gebied van materiaal, personeel, planning en budget. Doordat al deze informatie in één document verwerkt wordt, is het voor de verschillende disciplines binnen de organisatie overzichtelijk wat de definitieve afspraken zijn.

Opvallend tijdens dit onderzoek zijn de zeer wisselende reacties met betrekking tot het vertrouwen in het opzetten van een nieuw platform, zowel van de zijde van de theaters als de gezelschappen. Beide partijen geven aan dat het uitwerken van de technische brieven en het voorbereiden van de voorstellingen té veel tijd vergt. Zowel theaters als gezelschappen zijn daarom geïnteresseerd om gezamenlijk een nieuw platform te ontwikkelen. Verschillende gezelschappen zijn bereid hieraan een financiële bijdrage te leveren, met het vooruitzicht dat zij door deze ontwikkeling in de toekomst kunnen besparen op het gebied van tijd en budget tijdens de voorbereidingsperiode van een voorstelling. Hierbij moet als kanttekening worden geplaatst dat grote theaters zich afvragen of de kleine theaters en gezelschappen zich een financiële bijdrage kunnen permitteren en tevens de vraag of een platform voor deze kleinere organisaties nodig is.

Veel theaters geven aan als startpunt voor een gezamenlijk platform het programma *Yesplan* te gebruiken. Alle geïnterviewde theaters hanteren dit programma voor de personeels- en materiaalplanningen en voor de interne distributie van informatie uit de technische brief. Om de technische informatie overzichtelijk binnen het gezamenlijke platform te kunnen verwerken, zal meer structuur in het aanleveren van de informatie aangebracht moeten worden. Veel gezelschappen vragen zich echter af of een standaardisering van de technische brief haalbaar is, maar zijn wel bereid mee te werken aan de nieuwe opzet. De twijfel bestaat uit het feit dat een grote hoeveelheid informatie in deze standaard technische brief verwerkt moet worden, waardoor het overzicht snel verloren kan gaan. Het gebruik van veel invulvakken, zoals bij de

PRI&E van Stadsschouwburg Utrecht, die niet ingevuld hoeven te worden, wordt als onoverzichtelijk ervaren.

Theaters willen in één oogopslag kunnen zien wat de risico's zijn. De standaard risico's hoeven niet vermeld te worden, alleen de voorstelling-specifieke risico's dienen uitgewerkt te worden. Door het verschuiven van de verantwoordelijkheid wordt de illusie gewekt dat geen risico's aanwezig zijn, waardoor gevaar niet meer opgemerkt wordt. Hiermee wordt een *schijnveiligheid* op de werkvloer gecreëerd.'

De hoeveelheid aandacht die aan de technische brief wordt besteed, blijkt zeer afhankelijk te zijn van de grootte en de complexiteit van de voorstelling. Wanneer veel specifieke werkzaamheden op de bouw dag plaatsvinden en diverse materialen vanuit het theater gebruikt worden, nemen gezelschappen in het algemeen tijdig contact op met de theaters. Bij een minder complexe voorstelling volstaat het communiceren van de basisinformatie met een korte omschrijving van techniek en decor. Hierover moet het theater wel bijtijds ingelicht worden. Verschillende punten komen bij de diverse gesprekken terug en zijn gebaseerd op de randvoorwaarden van de voorstelling. Deze informatie moet theoretisch minstens vijf weken voordat de voorstelling speelt aangeleverd kunnen worden. Deze basisinformatie bestaat uit de starttijd van de opbouw, met de hoeveelheid technici er komen van het gezelschap en hoeveel personeel er vanuit het theater ingezet moet worden, de duur van de voorstelling, de duur van de breek, of er een pauze is en of de orkestbak gebruikt wordt.

Aanbeveling

Om voor iedereen meer overzicht in de technische brief te creëren geven Stichting Orkater, De Warme Winkel, De Toneelschuur aan met name naar een standaardisering van de structuur van de technische brief te willen kijken. Doel is dat de basisinformatie duidelijk van opzet is, aangevuld met losse *specialisatie-modules*. Om een goed beeld te kunnen vormen hoe deze gestandaardiseerde technische brief eruit moet gaan zien, heb ik bij *KAF* en *Senf Theaterpartners* in totaal meer dan 30 technische brieven van verschillende gezelschappen bestudeerd om inzicht te verkrijgen welke informatie regelmatig opgenomen is in de technische brieven. Aan de hand van deze informatie heb ik een opzet gemaakt voor de *ultieme standaard technische brief*, waarbij het concept bestaat uit verschillende technische modules die per voorstelling toegevoegd kunnen worden. Deze is terug te vinden in bijlage 8.

Gebleken is dat tijdens de voorbereidingstijd door middel van programma's zoals *Yesplan* de lijntjes op het gebied van informatievoorziening binnen het theater en het gezelschap zo kort mogelijk worden gehouden. De communicatie tussen theater en gezelschap verloopt echter nog niet soepel door het feit dat men verschillende verwachtingen van het aan elkaar te leveren materiaal heeft. Om de communicatie tussen gezelschappen en theater soepeler, overzichtelijker en efficiënter te laten verlopen, zal een gezamenlijk platform opgericht moeten worden waaraan zowel gezelschappen als theaters verbonden zijn. Het doel is tot optimale communicatie te komen binnen een beperkt tijdsbestek. Voorkomen moet worden dat er verschillende afspraken tussen de zakelijke en technische afdelingen gemaakt worden.

Om de verschillende partijen bij elkaar te krijgen moet gezocht worden naar een initiatiefnemer. Mijns inziens zal podiumkunsten.info een goed startpunt zijn voor het nieuwe platform. Hun uitgangspunt is programma's die theaters en gezelschappen gebruiken aan elkaar te koppelen. Tevens zal de VPT een goede initiatiefnemer zijn in samenwerking met de VSCD. Zij kunnen de wensen vanuit verschillende organisaties inventariseren en uitwerken tot een haalbaar plan.

Volgens podiumkunst.info zal een database alleen succesvol kunnen zijn indien minstens 70% van de gezelschappen en theaters aan dit platform meewerkt.

Wanneer aan deze voorwaarde niet kan worden voldaan, zal dit gezamenlijke platform niet kunnen functioneren. In het verleden bleken diverse kleinere initiatieven niet levensvatbaar. Belangrijke oorzaak hierin was een budget voor langere termijn. Het programma moet flexibel van opzet zijn en mee kunnen groeien met toekomstige ontwikkelingen in de theaterwereld.

Momenteel zijn 89 theaters en 46 gezelschappen aangesloten bij podiumkunst.info, zie bijlage 9. Nu richt deze database zich alleen op de zakelijke aspecten van de voorstellingen. De software, het netwerk en de technische infrastructuur bestaan al. Deze basis moet nu verder ontwikkeld worden tot een multifunctioneel platform, tevens gericht op de technische aspecten van de voorstelling. Podiumkunst.info geeft aan dat deze kennis uit de theatersector moet komen, aangezien zij zelf hierover niet beschikken.

Voor praktische ondersteuning op de werkvloer zal de database ook op tablets beschikbaar moeten komen. Gedacht kan worden aan samenwerking met ICT studenten op MBO of HBO niveau. In de vorm van een afstudeerproject kan een applicatie voor tablets gebouwd worden, waardoor bespaard kan worden op de ontwikkelingskosten.

Het programma zou de mogelijkheid moeten bieden om *notificaties* te sturen. Dit beperkt mailwisseling. Uiteraard moet hierbij een goede beveiliging gewaarborgd worden. De verschillende gebruikers zullen in het bezit moeten zijn van een persoonlijke login.

Er moet rekening gehouden worden met het feit dat een situatie kan ontstaan dat het digitale systeem niet beschikbaar is. Hiervoor moet een noodplan opgesteld worden. Zo moet de informatie via de applicatie ook offline in te zien zijn. Door middel van verschillende beheerders kan extra overzicht komen, zodat voor de gebruiker alleen zichtbaar is hetgeen voor hem relevant is. Zo moet de programmeur een notificatie ontvangen wanneer een nieuw contract online staat, hoofd techniek een notificatie ontvangen wanneer een technische brief geupload is of wanneer deze informatie drie weken voor de voorstelling nog niet beschikbaar is. De technicus op de vloer krijgt alleen toegang tot de uitgewerkte informatie en tekeningen.

Het gehele plan zal in verschillende fases opgezet moeten worden.

Hoe snel de verschillende fases in gang gezet kunnen worden is afhankelijk van de inzet en motivatie van de diverse partijen. Met deze nieuwe werkwijze zullen organisaties moeten samenwerken die niet altijd een belang bij elkaar hebben. Door een betrokken input vanuit het werkveld zullen alle partijen in de toekomst veel tijd en geld kunnen besparen.

Tijdens mijn studie heb ik geleerd altijd met een kritisch oog te kijken. De technische brief functioneert, het doet wat het moet doen, maar de wijze van communiceren is niet meer van deze tijd. Door de digitale mogelijkheden in 2017 is de tijd rijp voor een kwalitatief hoogstaand platform ter ondersteuning van de gezelschappen én de theaters. Door gebruik te maken van de huidige en toekomstige digitale mogelijkheden zal de theaterwereld veel tijd en geld kunnen besparen. Een goed functionerende digitale database gaat een grote ondersteuning bieden bij het uitoefenen van ons mooie vak.

Bronnen

Gepubliceerde bronnen

- Bovenberg, N. **Basis Theatertechniek**, Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, Amsterdam 2010
- Defresne, G. e.a. **Ontwerp voor een regeling van het toneel na de oorlog, 'Het grijze boekje'**, Amsterdam 1943
- FNV Kunsten Informatie, Media (FNV KIEM) en Nederlandse Associatie voor Podiumkunsten (NAPK), **CAO Dans en Theater 2016-2019**
- FNV Kunsten Informatie, Media (FNV KIEM) en Werkgeversvereniging Nederlandse Podia (WNP), **CAO Nederlandse Podia 2014-2016**
- Goossens, J. **Dit is theater**, uitgeverij Lemniscaat, Rotterdam 2003
- Haspel, F. van den. **Decorconstructies - algemene theatertechniek**, VPT, uitgeverij IT&FB, Amsterdam 2008
- Lent, D. van. Kammer, Claudia. **Toneelgezelschappen reizen minder door het land**, NRC.nl, 23 mei 2014
- Maanen, H van. **Het Nederlandse toneelbestel, 'van 1945 tot 1995'**, uitgeverij Amsterdam University Press, Amsterdam 1997
- Rupert, J. **Het decor op reis**. OTT U, Theaterschool Amsterdam, 2016
- Stadsschouwburg Utrecht, **Veiligheids-, Gezondheids- en Welzijnsplan, kleine voorstelling (VGW-plan)**, Utrecht
- Stellingsma, N. Wallage, J. **Spreiding en bezuinigingen gemeenten**, VSCD, 18 oktober 2013
- Vliet, B. van. **In hoeverre heeft de PRIE iets opgeleverd qua veiligheid in theater**, OTT T, Theaterschool Amsterdam, 2014
- Wennink, N. **Verspreiden of ophokken**. Masterscriptie Universiteit van Amsterdam, 2015.

Sites

- Actie Tomaat (2016, 26 oktober): www.wikipedia.nl & www.theaterencyclopedie.nl
- BIS-aanvragen (2016, 4 december): bis2017-2020.cultuur.nl, *inleiding > werkwijze*
- Culturele basisinfrastructuur (BIS) 2017-2020 (2016, 2 november):
www.bis2017-2020.cultuur.nl
- DigiRie (2017, 15 januari): www.digi-rie.nl
- Event Risk Management (2016, 23 september), adviserend en begeleidend bedrijven in het opzetten van de PRI&E. www.eventriskmanagement.nl
- Nederlands Toneelverbond (2016, 14 oktober): www.neerlandstoneelverbond.nl
- Nationaal Theater Fonds (2016, 17 oktober): www.nationaaltheaterfonds.nl
- Stichting Podiumkunst.info (2017, 4 februari): podiumkunst.info
- RI&E steunpunt (2016, 23 oktober): www.rie.nl/voor-bedrijven/bent-u-rie-plichtig/
- Stichting Tekening (2016, 25 oktober): www.tekening.com
- TOT theater - Cultuurverschillen in de internationale theaterwereld (2016, 04 november): www.totheater.nl
- Yesplan (2017, 30 januari): www.yesplan.be

Ongepubliceerde bronnen

Gesprekken werkveld

- Podiumkunst.info. Hoogenboom, L. en Koppenberg, T. (Leiden, 06-02-2017)
- Senf Theaterpartners. Rens, J. *productieleider* (Amsterdam, 03-11-2016)
- Stichting Tekening / TheaterDatabase. Middelweerd, B. (Almere, 06-10-2016)

Mailcontact

- MOJO (2016, 07 oktober) informatie over technische brief gebruik.
- Nederlandse Opera en Ballet (2016, 10 oktober), Hauser, Rolf - Informatie over technische brief gebruik binnen de opera.
- Bureau manager Stichting Orkater (2016, 20 december), Ploeg, Laura van der - Informatie omtrent subsidiëring en reisverplichting.
- VSCD (2017, 13 januari), Kloos, Lotte - Informatie over reisverplichting, regelgeving en online informatie vertrekken met betrekking tot de technische brief.

Interviews gezelschappen

- De Warme Winkel. Hulscher, H. - *technisch coördinatie* (Amsterdam, 27-04-2016)
- Nederlands Dans Theater. Blom, E. - *hoofd techniek* (Den Haag, 24-08-2016)
- Noord Nederlands Toneel. Diertens, B. - *hoofd techniek* (Groningen, 21-04-2016)
- Stichting Orkater. Dijkman, S. - *hoofd techniek* (Amsterdam, 20-04-2016)
- Toneelgroep Amsterdam. Mittelmeijer, J. - *technisch planner* (Amsterdam, 13-04-2016)

Interviews theaters

- Schouwburg Amstelveen. Zwaanswijk, F. - *toneelmeester* (Amstelveen, 19-04-2016)
- Stadsschouwburg Amsterdam. Blok, S. - *werkvoorbereider* (Amsterdam, 22-04-2016)
- Corrosia Theater. Verhoeven, R. - *hoofd techniek* (Almere, 28-04-2016)
- KAF (Schouwburg Almere). Gudde, N. - *toneelmeester* (Almere, 14-04-2016)
- K.S. Den Haag. Verhallen, A. - *hoofd techniek* (Den Haag, 20-04-2016)
- Rotterdamse Schouwburg. Sipman, M. - *technische coördinatie* (Rotterdam, 18-04-2016)
- Stadsschouwburg Utrecht. Heijtel A. e.a. - *technische voorbereiding en toneelmeester* (Utrecht, 26-04-2016)
- Zaantheater. Houtman, S. - *hoofd techniek* (Zaandam, 15-04-2016)

Interviews productiehuizen

- Frascati. Kuhlman, R. - *hoofd techniek* (Amsterdam, 15-04-2016)
- Toneelschuur. Keijser, I. - *1ste inspiciënt* (Haarlem, 31-10-2016)

Bijlagen (in apart document)

Bijlage 1	1ste technische brief Floris Vermist	3
Bijlage 2	Technische brief van beroepskunstenaar.nl	4
Bijlage 3	Universele PRI&E Stadsschouburg Utrecht	7
Bijlage 4	Vragenlijst aan theaters, gezelschappen en zzp'ers	20
Bijlage 5	CAO Nederlandse Podia 2016-2017	21
Bijlage 6	CAO Theater en Dans 2014-2016	22
Bijlage 7	VGW-plan Stadsschouburg Utrecht	23
Bijlage 8	Opzet standaard technische brief	25
Bijlage 9	Gebruikers podiumkunst.info	27

Nawoord

Het afgelopen jaar heb ik het opstellen van mijn scriptie en werken gecombineerd. Dit had als consequentie dat het afronden van de scriptie vertraging heeft opgelopen. Zelf heb ik deze combinatie als positief ervaren. De uitbreiding van mijn werkervaring was absoluut van toegevoegde waarde bij het onderzoek. Door contacten en ervaring in de praktijk werd mij steeds duidelijker waar het knelpunt zit en welke verbetering in de beroepspraktijk van grote waarde is, zowel praktisch als financieel. Natuurlijk was het fijn geweest om de scriptie in een kortere periode te schrijven, maar naar mijn idee heb ik het geheel nu meer naar de praktijk kunnen trekken en tot een vollediger onderzoek kunnen komen.

Op de werkvloer wordt de functie van de technische brief anders ervaren dan op kantoor. Het was goed om deze ervaringen te kunnen bundelen. Aangezien mijn onderzoeksvraag betrekking heeft op een daadwerkelijk knelpunt in de praktijk, heb ik het werken aan het onderzoek als een uitdaging ervaren. Ik heb aan den lijve ondervonden dat de technische brief voor verbetering vatbaar is.

Ik hoop dat mijn scriptie een constructieve bijdrage mag zijn om de communicatie tussen theaters en gezelschappen te optimaliseren. Het gebruik van de huidige digitale technieken biedt daartoe vele mogelijkheden. Het mag duidelijk zijn dat ik dit vraagstuk blijf volgen en bereid ben actief aan deze ontwikkelingen mee te denken en mee te werken, om op deze manier in de toekomst een krachtig product neer te kunnen zetten.

Dankbetuiging

Dank aan mijn moeder, voor alle steun en een kritisch oog op mijn teksten.
Dank aan al mijn vrienden en familie voor de steun in moeilijke tijden.
En dank aan Daan van Oene, mijn mentor, voor de af en toe harde duwtjes in mijn rug om tot mijn uiteindelijke doel te komen.